

Asia: VN/14214/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle apteekkitalouden uudistusta ja lääkesäästöjen toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi ja siihen liittyviksi asetusmuutosehdotuksiksi

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne lääkkeiden hintasääntelyyn ja lääketaksaan liittyvistä muutosehdotuksista.

Näkeminen ja silmäterveys Näe ry kiittää mahdollisuudesta lausua optiselle- ja silmäterveysalalle erityisesti kilpailuneutraliteetin näkökulmasta tärkeässä asiassa.

Näe ry katsoo, että lääkkeiden hinnoittelua ja jakelua tulisi kehittää kustannustehokkaaksi ja saavutettavaksi. Hallituksen esitysluonnos lääketaksan uudistamisesta sisältää sinänsä oikeansuuntaisia tavoitteita, kuten julkisen talouden säästöjen ja tehokkaamman lääkkeiden vähittäisjakelun edistäminen. Kuitenkin esityksen rajausta ja toteutustapa herättävät huolta.

Esityksessä ehdotettu lääketaksan, eli apteekkien myyntikatteen, leikkaus olisi tasainen kaikille lääkkeille. Samassa yhteydessä todetaan, että apteekkitalouden rakenteellinen uudistus on jäänyt toteutumatta ajanpuutteen vuoksi. Näe ry katsoo, että pelkkä säästötoimi ilman rakenteellista uudistusta ei riitä korjaamaan järjestelmän tehottomuutta eikä myöskään paranna lääkkeiden saavutettavuutta – erityisesti alueilla, joilla apteekkipalvelut ovat rajalliset ja silmäterveyden itsehoitotuotteiden saatavuus heikkoa.

Useat selvitykset, mukaan lukien Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) raportit, ovat osoittaneet, että nykyinen lääketaksa tuottaa joillekin apteekkeille normaalista yrittäjäriskistä poikkeavan suuria voittoja ja nostaa lääkkeiden vähittäishintoja verrattuna muihin Pohjoismaihin. Näe ry pitää tärkeänä, että sääntelyä kehitetään kuluttajan ja veronmaksajan eduksi, ja että apteekkien saama myyntikate mitoitetaan kohtuulliseksi verrattuna muuhun erikoiskauppaan ja terveydenhuollon toimijoihin.

Näe ry yhtyy näkemykseen, että lääketaksan ja apteekkiveron uudistaminen voisi tuottaa huomattavasti suurempia säästöjä kuin nyt esitetty 30 miljoonan euron vuotuinen säästö. STM:n vertailu osoittaa, että Suomen apteekkijärjestelmä on muihin Pohjoismaihin verrattuna kallis ja tehoton. Ruotsin malliin verrattuna Suomessa apteekkien myyntikate on merkittävästi korkeampi, mikä tarkoittaa satojen miljoonien eurojen vuosittaista kustannuseroa.

Näe ry pitää tärkeänä, että yhteiskunnan -viime kädessä veronmaksajien maksama - tuki apteekkitoiminnalle kohdennetaan vain sitä aidosti tarvitseville yksiköille, eikä automaattisesti kaikille apteekeille. Tämä olisi valtiontalouden kannalta kustannustehokkaampi ja oikeudenmukaisempi ratkaisu. Mallia voitaisiin ottaa esimerkiksi Suomen kyläkauppatuesta tai Ruotsin ja Norjan apteekkitukijärjestelmistä.

Lisäksi Näe ry korostaa, että lääkkeiden hankintaketjujen tehostaminen ja kilpailun lisääminen myös siinä ovat keskeisiä tekijöitä järjestelmän uudistamisessa.

Näe ry toivoo, että lääketaksan uudistusta kehitetään kunnianhimoisemmin ja kokonaisvaltaisemmin, jotta voidaan varmistaa lääkkeiden kohtuuhintaisuus, saavutettavuus ja järjestelmän tehokkuus.

Huomionne apteekkiveroon liittyvistä muutosehdotuksista.

Näe ry suhtautuu kriittisesti hallituksen esitykseen apteekkiveron uudistamisesta, sillä se ei tue riittävästi tehokasta ja saavutettavaa lääkkeiden jakelua. Esityksessä ehdotetaan, että apteekkivero määräytyisi jatkossa apteekkien lääkemyynnin myyntikatteen perusteella, säilyttäen progressiivisen rakenteen ja verovapauden 250 000 euron liikevaihtoon asti. Vaikka tavoitteena on säilyttää nykyinen verokertymä, esityksessä tunnistetaan haasteita verotuksen selkeyden ja valvonnan osalta.

Näe ry katsoo, että esitetty malli ei tue hallitusohjelman tavoitetta apteekkien ketjuuntumisen mahdollistamisesta, joka voisi tuoda alalle tehokkuutta ja parantaa lääkkeiden saatavuutta – myös silmäterveyden itsehoitotuotteiden osalta. Ketjutoiminta mahdollistaisi resurssien keskittämisen ja vapauttaisi terveydenhuollon ammattilaisia asiakaspalveluun, mikä tukisi ennaltaehkäisevää hoitoa ja terveyden edistämistä.

Esityksessä mainittu vaihtoehtoinen toimipistekohtainen verolaskenta olisi Näe ry:n näkökulmasta kannatettava, sillä se tukisi laajaa apteekkiverkostoa ja mahdollistaisi sivuapteekkien perustamisen ilman, että veron progressio kasvaisi kohtuuttomasti.

Näe ry pitää ongelmallisena, että suunniteltu veromalli voi johtaa apteekkiverkoston supistumiseen ja tehottoman markkinarakenteen säilymiseen. Lisäksi veron kohdentaminen myyntikatteen perusteella lisää hallinnollista taakkaa. Saattaa lisäksi olla mahdollista kiertää veroa kansainvälisten rakenteiden kautta, mikä heikentää järjestelmän läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta.

Näe ry korostaa, että yhteiskunnan tuki apteekkitoiminnalle tulisi kohdentaa tarkasti sinne, missä sitä aidosti tarvitaan riittävän palveluverkoston ylläpitämiseksi. Esitetty 250 000 euron verovapaa osuus kaikille apteekeille ei ole perusteltu. Tuki tulisi suunnata esimerkiksi syrjäseutujen apteekeille.

Huomionne rajattuun itsehoitolääkevalikoimaan liittyvistä ehdotuksista.

Näe ry pitää tärkeänä, että itsehoitolääkkeiden saatavuuden parantaminen toteutetaan kansanterveyden ja silmäterveyden näkökulmasta vaikuttavasti ja vastuullisesti. Hallituksen esityksessä ehdotettu vapautettava valikoima perustuu Fimean ryhmään 2 ja työryhmän määrittämään valikoimaan 1, sisältäen muun muassa närästyksen, ummetuksen, vitamiini- ja kivennäisaineiden korvaushoidon, pienten ihovaurioiden hoidon sekä kuivasilmäisyyden hoidon.

Näe ry pitää valikoiman rajausta liian suppeana. Esityksessä vapautettavat tuotteet ovat pääosin jo saatavilla kaupoissa ravintolisinä tai lääkinnällisinä laitteina, eikä uudistus näin ollen tuo merkittävää parannusta kuluttajien näkökulmasta. Tämä on erityisen ongelmallista silmäterveyden kannalta, sillä

esimerkiksi allergia- ja kipulääkkeet, joita käytetään yleisesti silmäoireiden yhteydessä, jäävät valikoiman ulkopuolelle.

Ruotsin ja Norjan kokemukset osoittavat, että laajempi itsehoitolääkevalikoima apteekkien ulkopuolella on mahdollista ja turvallista. Näissä maissa myynnissä on jo satoja itsehoitotuotteita, mukaan lukien allergialääkkeet ja kipulääkkeet. Näe ry katsoo, että Suomen uudistuksen valmistelussa olisi tullut tarkastella näitä malleja huolellisesti ja hyödyntää yli kymmenen vuoden kokemuksia.

Näe ry katsoo, että valikoiman rajaaminen vain ryhmään 1 ei ole perusteltua.

Itsehoitolääketyöryhmän valikoimat 2 ja 3 sisältävät muun muassa allergian ja kivun hoitoon tarkoitettuja valmisteita, joiden saavutettavuuden parantaminen olisi kansanterveyden kannalta hyödyllistä. Esityksessä ei ole tarkasteltu keinoja, joilla näihin liittyviä riskejä voitaisiin hallita, kuten pakkauskokojen tai lääkeainemäärien rajaamista – menetelmiä, joita on käytetty lähimarkkinoilla.

Näe ry korostaa, että lääkeneuvonnan saatavuus ei ole todellinen este laajemman valikoiman vapauttamiselle. Farmasian koulutuksen saanut henkilö voisi antaa lääkeneuvontaa myös apteekkien ulkopuolella, mikäli sääntelyä uudistetaan asianmukaisesti. Tämä tukisi laajempaa itsehoitolääkkeiden saatavuutta ja vastaisi Käypä hoito -suosituksia, jotka ohjaavat itsehoitolääkitystä myös silmäterveyden osalta.

Esityksessä viitataan hintakilpailun riippuvuuteen valikoiman laajuudesta. Näe ry katsoo, että laajempi valikoima loisi todellisia kannustimia uusille toimijoille tulla markkinoille, mikä lisäisi kilpailua ja parantaisi kuluttajien asemaa. Nykyinen raja ei tue tätä tavoitetta, eikä esitys tarjoa realistista arviota vaikutuksista kuluttajiin.

Näe ry toivoo, että hallituksen esitystä kehitetään lausuntokierroksen jälkeen edelleen siten, että se tukee kansanterveyttä, edistää silmäterveyttä ja parantaa aidosti kuluttajien mahdollisuuksia hoitaa lieviä oireita itsehoitolääkkeillä – myös apteekkien ulkopuolella.

Huomionne itsehoitolääkkeiden myyntikanavan laajennukseen liittyvistä ehdotuksista.

Näe ry pitää tärkeänä, että itsehoitolääkkeiden saatavuus paranee tasapuolisesti ja ennakoitavasti. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että jatkossa myyntiluvan haltija voisi hakea Fimealta itsehoitolääkevalmisteelle myyntikanavan laajennusta apteekkien ulkopuoliseen myyntiin. Näe ry näkee tässä mallissa merkittäviä ongelmia.

Esityksen mukaan itsehoitolääkkeet eivät automaattisesti tulisi myyntiin apteekkien ulkopuolelle, vaikka ne sisältyisivät määriteltyyn valikoimaan. Tämä tarkoittaa, että uudistuksen toteutuminen jäisi lääkeyritysten harkinnan varaan. Näe ry katsoo, että tämä malli ei ole kansanterveyden kannalta kestävä, sillä se ei takaa rationaalisen lääkehoidon toteutumista eikä lääkkeiden saavutettavuutta – erityisesti alueilla, joilla apteekkipalvelut ovat rajalliset.

Näe ry kannattaa mallia, jossa itsehoitolääkkeiden myyntilupaprosessi olisi yhtenäinen riippumatta myyntikanavasta. Tämä tukisi kilpailuneutraliteettia ja varmistaisi, että sekä apteekit että kaupat voivat tarjota samoja itsehoitotuotteita yhdenvertaisesti. Nykyinen esitys voi johtaa tilanteeseen, jossa saman kaupan tiloissa myytävät itsehoitolääkkeet ovat eri sääntelyn piirissä riippuen siitä, myydäänkö ne apteekin palvelupisteestä vai kaupan omalta hyllyltä. Näe ry pitää tätä epäselvänä ja kilpailua vääristävänä.

Esityksessä ei ole myöskään tunnistettu riskiä siitä, että lääkeyritykset eivät hakisi myyntiluvan laajennusta, vaikka tuotteille olisi selkeä tarve.

Näe ry katsoo, että lainsäädännön tulee varmistaa, että itsehoitolääkkeiden valikoima on rationaalinen, turvallinen ja saavutettavissa kaikille. Malli, jossa myyntikanavan laajentaminen perustuu yksittäisten yritysten päätöksiin, ei tue uudistuksen tavoitteita eikä kestä kilpailuoikeudellista tarkastelua.

Näe ry ehdottaa, että lääkelain 23 e §:ää muutetaan siten, että myyntikanavan laajennus myönnetään, jos lääkehoito voidaan toteuttaa turvallisesti ilman lääkeneuvontaa tai jos lääkeneuvontaa voidaan tarjota fyysisesti tai etäyhteyden välityksellä. Tämä mahdollistaisi tulevaisuudessa laajemman itsehoitolääkevalikoiman ilman tarvetta muuttaa lakia uudelleen.

Huomionne itsehoitolääkkeiden vähittäismyyntilupiin liittyvistä ehdotuksista.

Näe ry pitää tärkeänä, että itsehoitolääkkeiden myynti apteekkien ulkopuolella toteutetaan kansanterveyttä tukevalla, selkeällä ja kilpailuneutraalilla tavalla. Hallituksen esityksessä ehdotettu toimipaikkakohtainen vähittäismyyntilupa, jota ei voisi hakea lääketukkukauppa, lääketehdas tai lääkkeiden välittäjä, on hallinnollisesti raskas ja osin epäselvä.

Näe ry kannattaa mallia, jossa yritykset ja ketjut voisivat hakea keskitetysti myyntiluvan ja ilmoittaa viranomaiselle uusista myyntipisteistä ilmoitusmenettelyllä. Tämä vähentäisi hallinnollista taakkaa ja tukisi laajempaa saavutettavuutta – myös silmäterveyden itsehoitotuotteiden osalta, joiden saatavuus on monilla alueilla rajallinen.

Esityksessä ei ole tunnistettu olemassa olevaa vertikaalista integraatiota ja olemassa olevia kilpailuneutraliteettiongelmia. Apteekkeille sallitaan sidonnaisuudet lääketukkukauppaan. Esimerkiksi Suomen Apteekkariliiton omistamalla Medifonilla on Fimean myöntämä lääketukkulupa. Näe ry katsoo, että sääntelyn tulee kohdella kaikkia toimijoita tasapuolisesti ja estää kilpailua vääristävät rakenteet.

Lisäksi esityksessä ei huomioida riittävästi erilaisia liiketoimintamalleja. Näe ry korostaa, että lainsäädännön tulee sallia monipuoliset yhtiörakenteet ja tukkumyynti yritysyhmän sisällä, mikäli se ei vaaranna lääketurvallisuutta. Tämä mahdollistaisi tehokkaamman jakelun ja parantaisi lääkkeiden saatavuutta.

Huomionne lääkeasetukseen sisältyvistä ehdotuksista.

Näe ry pitää tärkeänä, että itsehoitolääkkeiden hävittämiseen liittyvät käytännöt ovat selkeitä, turvallisia ja kustannustehokkaita. Lääkeasetuksen 12 §:n mukaan itsehoitolääkkeiden vähittäismyyntiluvan haltijan on huolehdittava toimipisteeseen palautettujen ja vanhentuneiden lääkkeiden asianmukaisesta hävittämisestä lääkejätteenä, erillään myyntivarastosta.

Näe ry näkee riskin siinä, että kuluttajat saattavat alkaa tuoda vanhentuneita lääkkeitä optikkoliikkeisiin ja muihin kauppoihin laajassa määrin, riippumatta siitä, onko kyseessä niiden kautta ostettu tuote. Tämä voi aiheuttaa merkittäviä lisäkustannuksia ja hallinnollista taakkaa, erityisesti pienissä myyntipisteissä

Näe ry katsoo, että kustannusvastuu muiden myymien lääkkeiden palautuksesta kuuluu joko apteekkeille tai lääkeyhtiöille, jotka ovat alun perin tuoneet tuotteet markkinoille. Tämä olisi oikeudenmukaista ja tukisi kilpailuneutraliteettia eri myyntikanavien välillä.

Näe ry korostaa, että lääkkeiden hävittämiseen liittyvä sääntely tulee toteuttaa siten, että se ei muodostu esteeksi itsehoitolääkkeiden saatavuuden parantamiselle.

Huomionne lääkemääräyksestä poikkeavaan lääkkeiden toimittamiseen tai lääkemääräysten ilmeisten virheiden korjaamiseen liittyvistä muutosehdotuksista.

-

Huomionne lääkekorvausten ehdolliseen korvattavuuteen liittyvien palautusmaksujen kohdentamiseen liittyvistä muutosehdotuksista.

-

Huomionne esityksen ja esittelymuistioiden perusteluista.

-

Huomionne esityksen ja esittelymuistioiden vaikutusten arvioinnista.

1. Vaikutukset kuluttajille ja yhteiskunnalle

Näe ry pitää tärkeänä, että itsehoitolääkkeiden saatavuuden parantaminen toteutetaan tavalla, joka tuo todellisia hyötyjä kuluttajille ja yhteiskunnalle. Hallituksen esityksessä vapautettava valikoima koostuu pääosin tuotteista, joiden vaikuttavat aineet ovat jo saatavilla kaupoissa lääkinnällisinä laitteina. Näe ry katsoo, että tämä rajausta heikentää uudistuksen vaikuttavuutta ja jättää kuluttajahyödyt toteutumatta.

Esityksessä ei ole myöskään arvioitu riittävästi edellisen lääkelain uudistuksen vaikutuksia. Vuoden 2022 muutoksen jälkeen apteekeille sallittiin hintakilpailu itsehoitolääkkeissä, mutta Fimean tilinpäätösanalyysin mukaan valtaosa apteekeista ei ole hyödyntänyt tätä mahdollisuutta. Näe ry näkee tässä merkittävän puutteen kilpailun toteutumisessa, mikä heijastuu lääkkeiden hintoihin ja kuluttajien asemaan.

KKV:n toistuvat havainnot apteekkijärjestelmän korkeista voitoista ja niiden vaikutuksista lääkekustannuksiin tulisi ottaa huomioon vaikutusarvioinnissa. Lisäksi Näe ry korostaa, että itsehoitolääkkeiden parempi saavutettavuus voi vähentää terveydenhuollon kuormitusta ja kustannuksia.

Lääkeköyhyyden vaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi. Fimean lääkebarometrin mukaan yli neljännes vastaajista koki lääkkeiden olevan liian kalliita, ja Kuluttajaliiton kyselyssä kolmannes oli jättänyt lääkkeitä ostamatta hinnan vuoksi. Näe ry katsoo, että itsehoitolääkeuudistuksella on potentiaalia lieventää lääkeköyhyyttä, mutta tämä edellyttää laajempaa valikoimaa ja todellista kilpailua.

Ruotsin ja Suomen hintavertailu osoittaa, että itsehoitolääkkeet ovat Ruotsissa keskimäärin 37 % edullisempia. Näe ry pitää tärkeänä, että hallituksen esityksessä tuodaan selkeästi esiin, miten vapautettava valikoima vaikuttaa lääkkeiden saavutettavuuteen, hintakilpailuun ja rationaalisen lääkehoidon toteutumiseen.

2. Vaikutukset yrityksille

Näe ry katsoo, että vaikutusarviointi ei riittävästi huomioi itsehoitolääkkeiden myyntiin osallistuvien yritysten näkökulmaa. Esityksessä arvioitu 20 % markkinaosuus perustuu Ruotsin tilanteeseen,

mutta Suomessa vapautettava valikoima on huomattavasti suppeampi. Näin ollen markkinaosuus jää todennäköisesti arvioitua pienemmäksi.

Näe ry huomauttaa, että vapautettavan valikoiman tuoma lisäliikevaihto päivittäistavarakaupoille, optikkoliikkeille ja muille erikoiskaupan toimijoille jää hyvin pieneksi – vain joitain satoja euroja vuodessa myymälää kohden. Tämä ei kata myyntiluvan hakemisen, laadunvalvontamaksujen, henkilöstön perehdyttämisen, säilytysolosuhteiden seurannan ja lääkepalautusten käsittelyn kustannuksia.

Näe ry pitää tärkeänä, että uudistus ei synnytä markkinoille tulon estettä erityisesti pienille kaupoille ja haja-asutusalueiden toimijoille, joilla itsehoitolääkkeiden saatavuuden parantaminen olisi kansanterveyden kannalta erityisen merkityksellistä – myös silmäterveyden osalta.

3. Markkinoiden toimivuus ja kilpailuneutraliteetti

Näe ry katsoo, että hallituksen esityksessä ei ole riittävästi tarkasteltu markkinoiden toimivuutta ja kilpailuneutraliteettia, erityisesti apteekkien ja muiden toimijoiden välillä. Apteekkien liiketoiminta koostuu monipuolisesti lääkemyynnin lisäksi myös elintarvikkeiden, kosmetiikan ja muiden vapaakaupan tuotteiden myynnistä sekä rinnakkaisyritysten avulla tapahtuvasta terveyspalveluiden tuotannosta. Tämä laaja - nykyisen sääntelyn täysin kilpailulta suojaaman ydinliiketoiminnan suojissa kasvava - tuote- ja palveluvalikoima antaa apteekkeille kilpailuedun, jota ei ole arvioitu riittävästi esityksen vaikutustenarvioinnissa.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) selvityksen mukaan osakeyhtiömuotoisten apteekkien voittojen osuus voi olla jopa kolmasosa koko sektorin voitoista, ja yli puolet ei-lääkkeellisten tuotteiden myynnistä tapahtuu juuri näiden osakeyhtiöiden kautta. Näe ry pitää tätä merkittävänä kilpailun vääristymänä, erityisesti kun apteekkeilla on ainoana talouden toimijoina mahdollisuus yhdistää lääkemyynti, vapaakaupan tuotteet ja terveydenhuollon palvelutuotanto samassa liiketilassa.

Tanskassa apteekkeilta on kilpailuneutraliteettisistä kielletty vapaakaupan tuotteiden myynti. Näe ry katsoo, että vastaavaa linjaa tulisi harkita myös Suomessa, tai vähintään arvioida sen vaikutuksia markkinoiden toimivuuteen ja eri toimijoiden tasapuoliseen kohteluun.

Näe ry edellyttää, että hallituksen esityksen vaikutusarvioita laajennetaan kattamaan yritysvaikutukset ja markkinoiden toimivuus. Tämä on erityisen tärkeää, jotta voidaan varmistaa, ettei uudistus aiheuta vielä nykyistä suurempaa kilpailuneutraliteettiongelmia apteekkien ja sote-yritysten välille.

4. Vaikutukset lääkeyhtiöille

Näe ry pitää tärkeänä, että lääkeyhtiöiden rooli ja vaikutukset otetaan huomioon itsehoitolääkeuudistuksen valmistelussa. Hallituksen esityksessä säästöjä haetaan pääasiassa apteekkitaloudesta, mutta lääkeyhtiöiden hinnoittelukäytännöillä on merkittävä vaikutus lääkkeiden hintoihin ja kuluttajien kustannuksiin.

Itsehoitolääkkeiden tukkuhinnat määritellään lääkeyhtiöiden toimesta, eikä STM:n alainen hintalautakunta valvo näitä hintoja, koska ne eivät ole korvattavia. Näe ry katsoo, että tämä rakenteellinen puute johtaa tilanteeseen, jossa kansainväliset lääkeyhtiöt pitkälti määräävät Suomen hintatason, eikä kilpailu toteudu tehokkaasti.

Näe ry korostaa, että lääkeyhtiöiden tulee osallistua kustannusten hallintaan ja säästöjen toteuttamiseen, jotta uudistus tukee kansanterveyttä ja lääkkeiden saavutettavuutta.

5. Ulkomaiden lainsäädäntö ja -käytännöt

Näe ry pitää merkittävänä puutteena, että hallituksen esityksessä ei ole tarkasteltu muiden Pohjoismaiden lainsäädäntöä ja käytäntöjä itsehoitolääkkeiden myynnin osalta. Kansainvälinen vertailu on olennainen osa vaikuttavuuden arviointia, ja sen puuttuminen heikentää esityksen perusteltavuutta.

Suomen lääkkeiden vähittäismyyntijärjestelmä poikkeaa merkittävästi muista Pohjoismaista. Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa itsehoitolääkkeiden myynti on vapautettu apteekkien ulkopuolelle jo vuosikymmeniä sitten. Näe ry katsoo, että näiden maiden kokemuksia tulisi hyödyntää uudistuksen valmistelussa, erityisesti kun kyse on lääkkeiden saavutettavuuden ja hintakilpailun parantamisesta.

Näe ry korostaa, että kansainväliset esimerkit osoittavat, että itsehoitolääkkeiden turvallinen ja tehokas myynti apteekkien ulkopuolella on mahdollista. Näiden mallien tarkastelu voisi tuoda arvokasta tietoa myös silmäterveyden itsehoitotuotteiden saatavuuden parantamiseen Suomessa.

Huomionne muista esityksessä olevista ehdotuksista.

1. Hankinta

Näe ry pitää tärkeänä, että itsehoitolääkkeiden hankinta ja jakelu toteutetaan kansanterveyden näkökulmasta tehokkaasti, kilpailuneutraalisti ja saavutettavasti. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että apteekkien ulkopuolisilla vähittäismyyntiluvanhaltijoilla ei olisi oikeutta lääkkeiden maahantuontiin, vaan heidän tulisi hankkia tuotteet kotimaisilta lääkejakelijoilta. Näe ry näkee tämän rajoituksen ongelmallisena.

Lääkemarkkinat ovat globaalit, ja rajoitukset maahantuontiin voivat estää uusien, tehokkaiden ja edullisten itsehoitotuotteiden pääsyn Suomen markkinoille. Näe ry katsoo, että tämä heikentää kuluttajien asemaa ja on ristiriidassa STM:n tavoitteiden kanssa, jotka korostavat itsehoitolääkkeiden saatavuuden ja kustannustehokkuuden parantamista. Silmäterveyden osalta tämä voi johtaa siihen, että kuluttajat eivät saa käyttöönsä parhaita mahdollisia tuotteita.

Näe ry kannattaa mallia, jossa myös kaupan alan toimijat – kuten ketjut ja hankintayhtiöt – voivat toimia lääkkeiden ostajina ja maahantuojina, kunhan toimitukset tapahtuvat luvallisiin toimipisteisiin. Tämä tukisi tehokasta hankintaa ja lisäisi kilpailua, kuten on nähty esimerkiksi Ruotsissa, jossa apteekkiketjujen oikeus geneeristen lääkkeiden tuontiin on tuonut markkinoille terveempää kilpailua.

2. Etämyynti

Esityksessä ehdotetaan, että itsehoitolääkkeiden vähittäismyyntiluvanhaltijat voisivat myydä rajattuun valikoimaan kuuluvia tuotteita myös verkossa, mutta samalla todetaan, että he eivät saisi antaa lääkeneuvontaa. Tämä tekee esityksestä ristiriitaisen, sillä nykyinen sääntely edellyttää lääkeneuvonnan tarjoamista ennen verkkotilauksen vahvistamista.

Näe ry katsoo, että itsehoitolääkkeiden etämyyntiä koskevaa sääntelyä tulee keventää, jotta se vastaa vapautettavan valikoiman vähäriskisyyttä. Lääkeneuvonnan vaatimukset eivät ole perusteltuja, jos tuotteet ovat turvallisia käyttää ilman neuvontaa – kuten esityksessä itsessään todetaan. Näe ry ehdottaa, että viittaukset läkelain 52 b §:ään ja lääkeasetuksen 21 b ja 21 c §:ään joko poistetaan tai muutetaan, jotta etämyynti olisi mahdollista ilman farmaseuttista henkilöstöä.

Lisäksi Näe ry korostaa, että tekninen valvonta – kuten ostorajoitukset kassajärjestelmissä ja omavalvontaohjeistuksen noudattaminen – voi korvata henkilövalvonnan. Tämä mahdollistaisi turvallisen ja hallitun etämyynnin ilman kohtuutonta hallinnollista taakkaa.

Esityksen perusteluissa tulisi myös selventää, että itsehoitolääkkeiden esittely verkkosivulla ilman varsinaista verkkokauppaa ei edellytä ennakkoilmoitusta Fimealle tai muita rajoitteita. Tämä olisi tärkeää, jotta kuluttajat voivat saada tietoa tuotteista avoimesti ja helposti.

3. Itsehoitolääkkeiden hinnoittelu ja verotus

Näe ry pitää tärkeänä, että itsehoitolääkkeiden hinnoittelu tukee kuluttajien yhdenvertaista mahdollisuutta hankkia tarvitsemiaan lääkkeitä ja edistää kansanterveyttä. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että vapautettaviin itsehoitolääkkeisiin sovellettaisiin kevyempää hinnoittelua, mukaan lukien tukkuhinta-alennusten salliminen ja apteekkiveron poisto. Näe ry näkee tässä mahdollisuuksia, mutta myös merkittäviä haasteita.

Vaikka hintakilpailu voisi periaatteessa laskea kuluttajahintoja, esityksen rajattu valikoima ja lääkeyritysten mahdollinen haluttomuus hakea myyntikanavan laajennusta voivat estää kilpailun toteutumisen. Näe ry katsoo, että kuluttajahyödyt jäävät vähäisiksi, ellei valikoimaa laajenneta ja hankintaa vapauteta. Erityisesti silmäterveyden kannalta tämä on ongelmallista, sillä monet itsehoitotuotteet jäävät edelleen vaikeasti saataviksi.

Näe ry ei pidä perusteltuna apteekkiveron poistamista tuotteilta, jotka eivät tosiasiallisesti siirry apteekkien ulkopuoliseen myyntiin. Veron poisto tulisi kohdistaa vain niihin tuotteisiin, jotka tulevat kilpailun piiriin. Tämä tukisi oikeudenmukaista verokohtelua ja kannustaisi lääkeyrityksiä tuomaan tuotteita laajempaan jakeluun.

4. Viranomaisvalvonta

Näe ry korostaa, että viranomaisvalvonnan tulee olla oikeasuhtaista, kustannustehokasta ja mahdollistaa erikokoisten toimijoiden osallistuminen itsehoitolääkkeiden myyntiin. Erityisesti pienten ja haja-asutusalueiden myyntipisteiden, kuten optikkoliikkeiden ja kyläkauppojen rooli lääkkeiden saavutettavuuden parantamisessa on merkittävä myös silmäterveyden osalta.

Valvontatiedot tulee voida toimittaa sähköisesti, ja viranomaisen tulee tarjota integraatiomahdollisuuksia tietojärjestelmiin. Mikäli järjestelmät eivät ole valmiita lain voimaantullessa, ei tämä saa estää itsehoitolääkemyyntiin aloittamista, kunhan tiedot voidaan toimittaa myös manuaalisesti.

5. Viranomaismaksut

Näe ry pitää tärkeänä, että viranomaismaksut ovat kohtuullisia ja suhteessa toimijan lääkemyyntiin määrään ja arvoon. Esityksessä ehdotettu valvontaresurssien viisinkertaistaminen ei ole perusteltua, kun kyse on vähäriskisestä ja rajatusta valikoimasta.

Laadunvalvontamaksujen ja muiden viranomaismaksujen tulee olla suhteutettuja toiminnan laajuuteen. Näe ry korostaa, että vapautettava valikoima tuo vain rajallisen taloudellisen hyödyn yksittäisille myyntipisteille, joten liian korkeat maksut voivat muodostaa esteen markkinoille tulolle. Tämä olisi vastoin uudistuksen tavoitetta parantaa lääkkeiden saavutettavuutta ja lisätä kilpailua.

Vapaamuotoiset lausumat hallituksen esityksen luonnoksesta.

Näe ry pitää tärkeänä, että itsehoitolääkkeiden saatavuuden parantaminen toteutetaan kansanterveyden ja myös silmäterveydenhuollon näkökulmasta aidosti vaikuttavalla tavalla. Hallituksen esitysluonnos itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisesta ei valitettavasti nykyisessä muodossaan vastaa näihin tavoitteisiin.

Esityksessä ehdotettu vapautettava valikoima on hyvin rajallinen ja kattaa pääosin tuotteita, joiden vaikuttavat aineet ovat jo nykyisin saatavilla osin optikkoliikkeissä ja muissa kaupoissa. Kuluttajien tosiasiallinen hyöty uudistuksesta jää vähäiseksi, eikä saavutettavuus parane. Näe ry näkee tämän ongelmallisena erityisesti silmäterveyden kannalta, sillä monet silmäoireisiin tarkoitetut itsehoitotuotteet eivät kuulu vapautettavaan valikoimaan keinokyynteliä lukuun ottamatta.

Esityksessä sivuutetaan useiden keskeisten asiantuntijatahojen – kuten kilpailuviranomaisten, kuluttajajärjestöjen ja kaupan alan toimijoiden – esittämät muutosesitykset. Tämä heikentää osaltaan uudistuksen legitimitettä ja vaikuttavuutta.

Huolestuttavaa on myös se, että hallituksen esityksen mukaan lääkeyrityksillä olisi valta päättää, hakevatko ne myyntiluvan laajennusta kauppoihin. Tämä voi johtaa siihen, ettei myynnin vapautuminen toteudu lainkaan, vaikka laki sen mahdollistaisi.

Näe ry yhtyy huoleen siitä, että esitys ei sisällä todellista apteekkitalouden uudistusta, joka mahdollistaisi kustannustehokkaamman ja saavutettavamman lääkkeiden vähittäismyyntijärjestelmän. Silmäterveyden näkökulmasta tämä on erityisen tärkeää, sillä monet silmäoireet voidaan hoitaa tehokkaasti itsehoitotuotteilla, mikäli ne ovat helposti saatavilla.

Näe ry toivoo, että hallituksen esitystä kehitetään lausuntopalautteen myötä edelleen siten, että se tukee kansanterveyttä, alentaa yhteiskunnan kustannuksia, edistää talouden toimijoiden välistä kilpailuneutraliteettia sekä parantaa aidosti kuluttajien mahdollisuuksia hoitaa lieviä oireita itsehoitolääkkeillä.

Tast Panu
Näkeminen ja silmäterveys NÄE ry